

Zadie Smith

INAQUE

Volnosť

Myšlienky, predstavy, spomienky

S

Preklad Aňa Ostrihoňová

S

Zadie Smith Volnost'

Preklad tejto knihy vo forme štipendia podporil
z verejných zdrojov Fond na podporu umenia.

Zadie Smith
FEEL FREE

COPYRIGHT © Zadie Smith, 2018

TRANSLATION © Aňa Ostrihoňová, 2021
COPYEDITING Jana Šulková, Martina Kubealaková
COVER © Barbora Šajgalíková
COVER PHOTO © Sebastian Kim
SLOVAK EDITION © Inaque, 2021
ISBN 978-80-8207-099-9
ISBN E-BOOK 978-80-8207-100-2

Zadie Smith

Voľnosť

Myšlienky, predstavy, spomienky

INAQUE

Pre Kit a Hala
a
pre Roberta B. Silvera *in memoriam*

„Ľudia môžu byť otrokárskymi loďami v topánkach.“
Zora Neale Hurston

„Oči nie sú okná. Sú nervovými impulzmi, ale nikto ich nečíta, nepočíta, neprekladá a nepremýšľa o nich. Lovte, ako dlho chcete, nikto nie je doma. Svet je vo vás a vy tam nie ste.“
Daniel Kehlmann

OBSAH

ÚVOD	13
I. ČASŤ: VO SVETE	
Blues severozápadného Londýna	17
Elégia za ročnými obdobiami na vidieku	27
Ploty: denník z čias Brexitu	33
O optimizme a beznádeji	45
II. ČASŤ: V PUBLIKU	
Generácia PREČO?	53
Dom, ktorý postavil Hova	69
Brat od inej matky	77
Poznámky na tému ladenia	99
Okná k vôli: <i>Anomalisa</i>	113
Hodiny tanca pre spisovateľov	129
III. ČASŤ: V GALÉRII	
O polnoci zomrie Orson Welles	141
Žeravý jún	149
„ <i>Crazy they call me</i> “: Pohľad na fotografie	
Billie Holiday od Jerryho Dantzica	153
<i>Alte Frau</i> Balthasara Dennera	159
<i>Niagara</i> Marka Bradforda	165
Mlčanlivé vtáča: naratívne záhady v maľbách Lynette Yiadomovej-Boakyovej	171
Trosky mapy: o <i>Centrifúge</i> Sarah Szeovej	183
Dovnútra a von: <i>Uteč</i>	193

IV. ČASŤ: V KNIŽNICI

<i>Havária</i> J. G. Ballarda	205
<i>Budha z predmestia</i> Hanifa Kureishiho	213
Poznámky k <i>NW</i>	223
Recenzie z časopisu <i>Harper's</i>	227
Ja, ktoré nie je mnou	297

V. ČASŤ: VO VOĽNOM ŠTÝLE

Písanie o živote	313
Kúpeľňa	317
Človek vs. Telo	327
Stretnite sa s Justinom Bieberom!	341
Láska v záhradách	353
Tieň myšlienok	363
Nájdí svoju pláž	375
Radosť	381

DOSLOV	389
---------------	-----

FOTOGRAFIE	391
-------------------	-----

POĎAKOVANIE	393
--------------------	-----

ÚVOD

VEČERALA SOM SO STARÝMI ZNÁMYMI V Ríme, keď sa ku mne jeden z nich otočil a vyhlásil: „Jasné, tvoje texty sú záznamom pätnásťročnej psychodrámy.“ Všetci sa rozosmiali, a tak som sa smiala s nimi, ale trochu sa ma to dotklo a premýšľala som o tom niekoľko týždňov. A píšem o tom ešte aj teraz. Je pravda, že celé roky nahlas premýšľam, a preto sa často obávam, či som sa nejako nestrápnila. Myslím si, že moja úzkosť pramení z vedomia, že na písanie nemám skutočnú kvalifikáciu. Nie som filozofka ani sociologička, nie som skutočná profesorka literatúry či dejín kinematografie, nie som politologička, profesionálna hudobná kritička alebo školená novinárka. Učím v programe kreatívneho písania, ale neštudovala som ho, nemám ani doktorát. Takmer vždy vychádzam z osobnej skúsenosti. Cítim to – a vy? Zaráža ma to – a vás? Eseje o osobnej zmyslovej skúsenosti už od podstaty stoja na vode. Disponujú len svojou voľnosťou. A ich čitateľka je tiež nezvyčajne slobodná, pretože ju v ničom nepresahujem, nie som jej autoritou. Moje pocity môže odmietnuť, kedykoľvek môže povedať: „Nie, takto som to nikdy nemala.“ Alebo: „Bože dobrý, to mi nikdy ani len nenapadlo!“

Písanie (v mojom prípade) existuje na priesečníku troch pochybných, nestálych prvkov: jazyka, sveta a môjho ja. Prvé mi nikdy úplne nepatrí, druhé môžem vždy poznať len čiastočne a tretie je prispôsobiteľnou a improvizovanou reakciou na dva predošlé prvky. Ak sú moje texty psychodramou, nemyslím si, že je to preto, že by som mala *priveľa pocitov*, ako by sa napísalo na internete, skôr je to preto, že správna rovnováha a význam týchto troch prvkov pre mňa nikdy nie sú samozrejmé. Z *tohto* a pre *toto* ja, ktorého hranice sú nejasné, jeho jazyk nikdy nie je priezračný a jeho svet nie je „samozrejмый“, sa snažím písať. Dúfam, že môj čitateľ a moja čitateľka sa tak ako autorka často zamýšľajú nad tým, nakoľko sú skutočne slobodní a považujú za samozrejmé, že čítanie je rovnako slobodné a náročné ako písanie.

POZNÁMKA: Uvedomujem si, že moje tak trochu ambivalentné vnímanie ľudského ja už dávno vyšlo z módy. Eseje, ktorých zbierku držíte v rukách, som napísala v Anglicku a Amerike počas ôsmich rokov, ktoré Barack Obama strávil v prezidentskom úrade, takže sú vlastne produktom zašlých časov. Samozrejme, dnes je ťažké cítiť sa ambivalentne na ktorejkoľvek strane Atlantiku. Z miliónov viac či menej amorfných ja sa nevyhnutne stanú protestujúci, aktivisti, demonštrujúci, voliči, buriči, žalobcovia, lobisti, vojaci, zástancovia, obrancovia, historici, experti, kritici. Požiar sa nehasí vzduchom. Ale zároveň nemôžete bojovať za slobodu, na ktorej podobu ste zabudli. Čitateľovi a čitateľke, ktorých voľnosť a sloboda ešte stále zaujímajú, ponúkam tieto eseje – môžu ich podľa potreby použiť, pozmeniť, rozložiť, zničiť alebo ignorovať!

Zadie Smith
New York 18. január 2017

I. ČASŤ

VO SVETE

BLUES SEVEROZÁPADNÉHO LONDÝNA

KEĎ SOM BOLA NAPOSLEDY VO WILLESDEN GREEN, vybrala som sa s dcérou za svojou matkou. Svietilo slnko. Prešli sme popri Brondesbury Park smerom k hlavnej ulici. Práve sa konal „francúzsky trh“, čo je mierne surreálny trh s francúzskymi vecami, predávanými na betónovom priestranstve medzi peknými vežičkami pozostatkov Willesdenskej knižnice (1894) a brutálnym krížnikom z červených tehál známym ako Centrum a knižnica vo Willesden Green (1989), čo je miestna pamätihodnosť, ktorú ročne navštívi takmer päťstotisíc ľudí. Kráčali sme slnkom zaliatou ulicou k betónovému priestranstvu – k trhu. V ničom to nepripomínalo prechádzku v tieni po vidieckej ceste v malebnom mestečku, ktorá sa končí na dokonale zachovanom námestí z 18. storočia. Rovnako to nepripomínalo ani cestu na jeden z takzvaných farmárskych trhov, ktoré vyrástli po celom Londýne a na ktorých sa individuálna solventnosť snúbi s výrazným záujmom o podomácky robené syry.

Napriek tomu to bola pekná prechádzka. Na francúzskom trhu vo Willesdene predávajú lacné tašky. Cédečká so starým jazzom a rock and rollom. Dáždniky a umelohmotné kvety. Dekorácie, čačky a haraburdy, ktoré vzorom či spracovaním zjavne nie sú francúzske. Nájdete tam dokonca aj vodné pištoly. Za francúzske bagety a pečivo zaplatíte na trhu len o trošku viac ako v obchode Greggs na Kilburn High Road. Predávajú tam tiež syry rozoznatel'ných druhov – brie, kozí, plesnivý – a navyše za slušnú cenu, akoby sa trh v nezmenenej podobe premiestnil cez kanál La Manche z nejakého zanedbaného parížskeho predmestia. Čo sa pokojne mohlo stať. Kľúčovým prvkom francúzskeho trhu vo Willesdene je fakt, že zvýrazní a pozdvihne toto betónové priestranstvo pred Centrom a knižnicou vo Willesden Green, ktoré je miestom stretnutí, ale nikdy nie v takej miere ako v deň, keď sa koná trh. Všetci tam postávajú, rozprávajú sa a kupujú či nekupujú syry. Naozaj je to

prijemné. Dokážete zabudnúť na to, že len desať metrov od vás stojí Willesden High Road. A to nie je málo. Keď postávate na trhu, znamená to, že nejдете do práce či do školy, nečakáte na autobus. Nemáte namierené do metra ani na nákup nevyhnutných potravín. Nie ste na High Road, kde za týmito činnosťami chodievate. Ste o kúsok ďalej, stojíte uprostred otvoreného mestského priestranstva a presne to na hlavných obchodných uliciach v centrách miest nemôžete.

Všetci vedia, že ak ľudia bezcieľne postávajú na nejakom mestskom priestranstve, môže sa to zvrhnúť a stanú sa „asociálnymi“. A naozaj na jednom z bizarných architektonických výbežkov knižnice sedeli štyria opití bezdomovci a popíjali pivo Special Brew. Možnože na dedine by sedeli pod stromom alebo by ich z trhoviska vyhnal nejaký farmár s vidlami. Netvrďím, že viem, ako to chodí na dedinách. Ale tu vo Willesdene si sedeli na múriku a my ostatní sme sa bezcieľne zhromažďovali na nepeknom betónovom priestranstve, postávali sme na slnku ako nejaká komunita. Mohli sme sa dívať na vežičky či dolava na viktoriánsku policajnú stanicu (1865), alebo doprava na mierne strašidelnú fasádu krčmy Spotted Dog (1893).

Mali sme dojem kontinuity, cítili sme sa spojení s tým, čo tu bolo pred nami. Asi nie až do takej miery ako obyvatelia Hampsteadu či ľudia v pekných trhovničkých mestečkách roztrúsených po celej krajine, ale aj vo Willesdene sa minulosť ešte trochu udržiava. A nás to teší. Čím nechcem povedať, že sme prehnane nostalgickí, pokiaľ ide o architektúru (pozrite sa na knižnicu!), ale je príjemné pripomenúť si, že máme právo na miestnu históriu rovnako ako ktokoľvek iný, hoci mnohí z nás sem prišli len nedávno, a to z každého kúta sveta.

V deň konania trhu si dovoľíme pocítiť, že naša štvrť – s celou zmeskou ľudí a kresťanskej architektúry – zostáva krásnym miestom, ktoré si zasluhuje minimálne zvelaďovanie a starostlivosť. Snažím sa naznačiť, že ide o príjemný deň strávený vonku. Napriek tomu malé dieťa vydrží len obmedzený čas stáť a dívať sa, ako sa jeho stará matka zdraví s polovičkou Willesdenu. S dcérou sme sa otočili. Na hlavnej ceste sa ale otočiť nedá, takže sme šli vlastne späť do knižnice. Nevyhnutne sme sa vrátili aj v čase, hoci

som svoju dcéru nezaťažovala – ani som nemohla – svojimi spomienkami: je ešte malá a koncept nostalgie je jej cudzí. Namiesto nej zatažím spomienkami vás. Za tamtým stolom som sa učievala. Tamto som stretla jedného pekného chalana, kedysi tam stáli telefónne búdky. So spolužiakmi som v tomto dnes už zatvorenom kine videla *Piano* a *Schindlerov zoznam* a po filme sme zašli na kávu do dnes už zaniknutej kaviarne a naozaj sme sa hádali o umení, začínali sme zisťovať, že medzi filmom s dobrým úmyslom a dobrým filmom je rozdiel.

Zatiaľ moja dcéra pobehuje ako šialená po esplanáde v centre, naháňa sa s ďalším dieťaťom. A potom prudko zmení smer a zamieri rovno do kníhkupectva, nezávislého priestoru prenajatého od mesta, ktoré obyvateľom poskytuje základné služby – bez ohľadu na to, čo si myslí zastupiteľstvo v Brente. Kníhkupectvo vedie Helen. Je miestna a jej zásadu by som charakterizovala takto: „Dávam ľuďom to, čo nevedeli, že chcú.“ A to je dôležitá kategória. Líši sa od konceptu, ktorý spopularizoval pán Murdoch: „Dávať ľuďom, čo chcú.“ Všetci dnes poznajú magnátovu verziu spoločenského dobra – užívame si ju tridsať rokov. Helenina verzia je iná a realizovaná v nevyhnutne menšom meradle.

Helen obyvateľom a obyvateľkám Willesdenu dáva to, čo nevedeli, že chcú. Inteligentné knihy, čudné knihy, knihy o krajine, z ktorej pochádzajú, alebo o tej, v ktorej bývajú. Detské knihy s obrázkami detí, ktoré vyzerajú aspoň trochu ako ich malí čitatelia. Radikálne knihy. Klasiku. Bizarné knihy. Populárne knihy. Veľa číta, vie odporučiť. Dúfam, že v kníhkupectve vo vašom okolí máte takúto Helen a viete, o čom hovorím. V roku 1999 som nevedela, že chcem čítať Davida Mitchella, kým ma Helen neupozornila na *Hýbatelov*. A tiež si jasne spomínam, ako som si tu kúpila Sartrovu knihu, pretože stála na polici, kde som ju zahliadla. Neviem, ako by som vedela, že chcem Sartra bez toho, aby som ho videla na mieste, kde ho dala Helen. Po mnohých rokoch som v tomto kníhkupectve krstila svoju prvú knihu, a keď sa ľudia dovnútra už nezmestili, pretože prišlo kopec matkiných priateľov, prešli sme cez cestu do jej bytu a tam sme pokračovali.

A práve keď som sa oddávala spomienkam na Helen a premýšľala som o možnosti zorganizovať tu ďalší krst, dopočula som sa